

HZ. MUHAMMED'İN (SAV) KATILDIĞI SAVAŞLAR

HATİCE NUR PIŞKIN¹

Özet

Bu çalışma da Hz.Muhammed'in gazve ve seriyyeleri İbn Mâce'nin es-Sünen adlı hadis külliyyatı çerçevesinde incelenecek ve rivayetler arasındaki farklılıklar ortaya konularak bu mücadelelerin çeşitli safhaları yansıtılmaya çalışılacaktır. Ayrıca bu rivayetler ekseninde Hz. Muhammed'in savaş ilkeleri ve Arap toplumunun gelenek ve görenekleri yansıtılması amaçlanacak, bu toplumun tıp ve diğer ilim sahalarındaki bilgi ve birikimleri tahlile tabii tutulacaktır. Çalışmanın eleştirel bir tutum takip etmesinden dolayı ilgili rivayetler, Arapça'nın el verdiği gramer ve kavram katmanı açısından da incelenecektir. Bu çalışmada bir bütün olarak savaş ve gazvelerde kronolojik sıranın takip edildiği söylenmelidir. Ayrıca gerek savaş isimleri gerekse zât isimleri konusunda İslâm Ansiklopedisi temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Muhammed, İbn Mâce, Sünen, Gazve, Seriyye

EVALUATION OF GHAZWAS AND SERIYYAS IN THE LIGHT OF SUNEN-I IBN MAJA

Abstract

In this declaration Hz.Muhammad's gaze and series will be examined within the framework of the hadith corpus of Ibn Maja's es-Sunen and the differences between the narrations will be put forward to reflect the various stages of these struggles. In addition, these narrations on the axis of these rumors, the aim of this course is to reflect Muhammad's (pbuh) principles of war and the traditions and customs of the Arab society and to analyze their knowledge and knowledge in medicine and other fields of science. Due to the critical attitude of the study, the relevant narratives will be examined in terms of the grammar and concept layer that Arabic has given hands. In this study, it should be said that chronological order is followed in wars and gasses as a whole. In addition, it is based on the Islamic Encyclopedia for both on the names of war and individuals.

Keywords: Prophet Muhammad (pbuh), Ibn Maja, Sunan, Ghazwa, Seriya

1. Bedir Savaşı

Hız. Âişe'den gelen bir rivâyete göre Bedir günü, İslâm ordusu içinde bir müşriğin olduğu anlaşılmaktadır.² Bu kişinin Medîne'de yaşayıp; ganîmetten pay alma arzusu veya cengâverliğini sergileme amacıyla savaşa katılmayı istemesi muhtemeldir.

Kitâbu'l-Cihad bölümünde zikredilen bir rivâyete göre Bedir Savaşı'nda İslâm ordusunun sayısının 313 olduğu zikredilmektedir.³ Bu sayının hadîsin metninde geçen "Bıd'ı" kelimesinden anlaşıldığı söylense de gerçek olan savaşa iştirak eden 313 sahabinin isminin kaynaklarda bizzat geçtiğidir. Zira "Bıd'ı" sayısının farklı sayılara tekâbü'l etmesinden dolayı, savaşa katılan sahabilerin sayısı hakkında tam bir uzlaşma olmayacağı da aşikârdır.

Kays b. Ubâde'den gelen bir hadis, bize Bedir Savaşı'nın başında cereyân eden Arap savaş geleneği "Mübâreze" hakkında bilgi vermektedir.⁴ Türkçe'ye "Er Dileme" şeklinde tercüme edilen mübâreze, düşman olan taraflardan birer kişinin meydana çıkarak çarpışmasına denir. Soy ve nesebe çok önem veren Arapların "Mübâreze" anında da buna dikkat ettikleri hadîsten anlaşılmaktadır.

¹ Lisans öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

² İbn Mâce, 2832.

³ İbn Mâce, 2828.

⁴ İbn Mâce, 2835.

Abdullah b. Evfâ'nın naklettiği rivâyetten Bedir Savaşı safhasında Müslümanlara çok eziyet etmekle meşhur olan azgın Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden sayılan Ebû Cehil'in öldürüldüğü anlaşılmaktadır.⁵ Resûlullah'ın bu haber üzerine şükür secdesine kapanması, bu azılı İslâm düşmanı Ebû Cehil'in öldürüldüğüne çok sevindiğini ve bu hâdisenin kendisini savaşın gidişâtı hakkında rahatlattığını göstermektedir. Ayrıca bu olay Müslümanlar için Bedir Savaşı'nın ne denli önemli olduğunu da ortaya koymaktadır.

2. Uhud Savaşı

İbn Ömer, Uhud Savaşı'na katılmak için Resûlullah tarafından gözden geçirildiğini fakat kendisine izin verilmediğini bize aktarmaktadır.⁶ Ertesi yıl vukû' bulan Hendek Savaşı için kendisine izin verildiği göz önüne getirilirse on beş yaşın ergenlik çağıının belirtisi sayıldığı düşünülebilir. Fakat Arap coğrafyasındaki iklimin etkisiyle çocukların ergenliğe erken ulaştıkları bilinmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Resûlullah tarafından savaşa kabul edilmeme sebebinin ergenliğe yorumlamaktan ziyâde İbn Ömer'in beden olarak yaşlılarına göre zayıf bir pozisyonda olduğunu düşünmek veyahut Resûlullah'ın Uhud Savaşı'nın zorlu geçeceğini düşünerek kendisini savaşa kabul etmemesi ihtimali daha kuvvetlidir. Ayrıca Resûlullah'ın düşmana karşı ordusuna sayı ve güç bakımından güveniyor olması da bu kararı almasında etkili bir diğer faktör olabilir.

Ertesi yıl Hendek Savaşı için kendisine izin verilen İbn Ömer'in Bedir Savaşı öncesinde de savaşa katılmak isteyip, gözden geçirilmiş olabileceği düşünülebilir.

Resûlullah Uhud Savaşı'nın cereyân ettiği safhalarda Zübeyr b. Avvâm ve Sa'd b. Ebî Vakkâs'ı övmüştür.⁷ Resûlullah'ın farklı vesilelerle ve farklı ortamlarda da sahabileri övdüğü bilinmektedir. Bu iki sahibinin savaş esnasında Resûlullah'ın övgüsüne mazhar olmaları, Resûlullah tarafından kendilerine moral verme amacıyladır. Bu açıdan bakıldığında Resûlullah aynı savaş esnasında farklı sahabilere de övgüde bulunmuş olabilir.

Uhud günü Fârisî bir gencin düşmana darbe indirdiği esnada kahramanlığını açıklamak amacıyla ismini ve mensûbu bulunduğu soyu dile getirdiğini bu yüzden Resûlullah tarafından uyarıldığını öğrenmekteyiz.⁷ Fârisî gencin ismini ve soyunu zikretmesi acemlerin savaşa esnasında bir âdetleri olabilir. Resûlullah'ın bu uyarıyı yapmasındaki en büyük etkenlerden biri şüphesiz İranlıların o dönemde kâfir olmalarıdır. Bu yüzden kendisini İranlılara mensup etmesini hoş karşılamamış ve onun kendisini Ensâr'a mensup etmesini istemiştir. Çünkü Ensâr'a intisâp etmek, Müslümanlara intisâp etmek demektir. Resûlullah tarafından uyarılan sahibinin azadlı bir köle olan Ebû Ukbe olduğu şerhlerden anlaşılmaktadır. Resûlullah'ın bir kavmin azatlısının hangi soydan olursa olsun, o kavme mensup olduğu için kendisini Ensâri genç olarak tanıtmasının uygunluğunu beyân etmeleri de zikredilmeye değer bir düşüncedir.

Muhtemelen savaşın seyrinin müşrikler lehine döndüğü anlarda Hz. Talhâ b. Ubeydullah'ın elinin çolak kaldığını Kays b. Ebî Hâzim'den gelen rivâyetten öğrenmekteyiz.⁸ Rivâyette çolak kalmak için zikredilen "Şellâ" kelimesi genel bir sakatlık anlamına da gelmektedir. Nitekim Türkçe'ye el diye tercüme edilen "Yed" kelimesinin anlamının kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan kısmı olduğu düşünüldüğünde cümlenin elinin sakat kaldığı yönünde tercüme edilmesi sıkıntılı gözükabilir. Ayrıca Talhâ'nın birkaç yerinden yaralanmış olabileceği ihtimâlinin yanında, Talhâ gibi birkaç sahibinde aynı duruma maruz kalmış olabileceği göz önünde tutulmalıdır.

⁵ İbn Mâce, 1391, 1392, 1394.

⁶ İbn Mâce, 2543.

⁷ İbn Mâce, 123, 123, 124, 125, 126, 127.

⁷ İbn Mâce, 2784.

⁸ İbn Mâce, 128.

Uhud Savaşı'nda İbn Mâce'de yer alan rivayetler arasından sadece Talhâ'nın kahramanlığının zikrediliş amacının, aynı kitapta yer alan "Talhâ'nın Faziletleri" bölümündeki rivayetlerle⁹ birlikte ele alındığında onun övülmesi ve yüceltilmesi olacağı açıktır.

Sehl. b. Sa'd es-Sâidâ'nin Kitâbu't-Tıp bölümünde aktardığı bir hadisten Resûlullah'ın Uhud Savaşı esnasında yaralandığını ve dişinin kırıldığını anlamaktayız.¹⁰ Kırılan diş için kullanılan "Rebâiye" kelimesi ön dişler ile azı dili arasındaki dişlere denmektedir. Metinde geçen diğer kelimelerden "Beyda" miğfer iken "Micen" de kalkan manasındadır. Savaş esnasında miğfer ve kalkan kullanıldığı buradan anlaşılırken, bunu bütün sahabilerin mi yoksa sadece ordu kumandanının mı kullandığı hakkında bilgi mevcut değildir.

Resulûllah'ın yaralarını kızı Fâtıma'nın tedavi ettiğini hadisten öğrenmekteyiz. Su ile tedavinin işe yaramadığını gören Hz. Fâtıma, hasır parçalarıyla yaraya dağlama yapmıştır. Bu olay, bize o günkü tedâvi şeklini yansıması açısından önemlidir. Ayrıca kanın ilk etapta durmaması ve Resulûllah'ın başındaki miğferin kırılması, çok sert bir darbeye mâruz kaldığına işarettir. Savaş devam ederken Hz. Fâtıma'nın Resûlullah'ın tedavisine koşması, kadınların da erkeklerle birlikte savaşa çıktığı izlenimini vermektedir. Ordunun su ihtiyacını karşılama, yaralıları tedâvi etme gibi davranışların, kadınların savaş esnasında ve sonrasındaki görevlerinden olması muhtemeldir. Uhud Savaşı sona ermiş Resûlullah ve İslâm ordusu Medine'ye geri dönmüşlerdi. Medine sokaklarında Ensâr'ın kendi şehitleri için ağlayıp, Hz. Hamza için ağlamadıklarını gören Resûlullah bu durumdan mahzun olmuştur.¹⁰ Peygamber bu üzüntüsünü dile getirince; ağlayarak bile Resûlullah'a destek olma şuûrunu içinde taşıyan Ensârlı kadınlar Hz. Hamza için ağlamaya başlamışlardır. Bu davranış evini, işini, eşini, toprağını mühâcirlerle paylaşan Ensâr'ın peygamber sevgisini gözler önüne sermektedir.

Ağlayan kadınların daha sonra Resûlullah tarafından evlerine dönmeleri konusunda telkin edilmeleri, kadınların ağlama da aşırıya kaçtığına delâlet etmektedir.¹¹

Talhâ b. Hırâş'ın naklettiği hadis bize, Âli İmran Sûresi 169. âyetinin iniş sebebinin Uhud Savaşı olduğu bilgisini vermektedir.¹² Hadiste, bu ayetin Uhud şehîdi Abdullah b. Amr. b. Haram hakkında nâzil olduğu bilgisi geçsede başta Mus'ab b. Umeyr ve Hz. Hamza olmak üzere çeşitli sahabilerin etrafında da bu görüş şekillenmektedir.

3. Zâtü'r-Rika Savaşı

Ammâr b. Yâsir, Benî Müstalik Savaşı'nın ilgili bölümünde anlattığımız, Hz. Âişe'nin gerdanlığını kaybettiği hâdiseyi bize bildirmektedir.¹³ Hâdisenin îzahı, Benî Müstalik Savaşı'nın ilgili yerinde geçmektedir.

Resulûllah'ın cemaatine Zâtü'r-Rika Savaşı'nda korku namazı kıldığını Sehl b. Hasme'den gelen rivayetten öğrenmekteyiz.¹⁴ Bu rivâyet savaşın vahâmetini ve şiddetini göstermesi bakımından önemlidir.

4. Benî Nâdir Savaşı

Resulûllah'ın Kureyza Savaşı'nda olduğu gibi Benî Nâdir Savaşı günü de merkep üzerinde olduğunu Enes b. Mâlik'ten gelen rivâyetten öğreniyoruz.¹⁶ Hadiste Kureyza, Nâdir ve Hayber savaşlarından birlikte bahsedildiğinden, bu hadisin açıklaması için Kureyza Savaşı ile ilgili bölüme bakılabilir.

⁹ İbn Mâce, 125, 126, 127, 128. ¹⁰

İbn Mâce, 3464, 3465.

¹⁰ İbn Mâce, 1591, 1592.

¹¹ İbn Mâce, 1592.

¹² İbn Mâce, 190.

¹³ İbn Mâce, 565, 566, 568.

¹⁴ İbn Mâce, 1259. ¹⁶

İbn Mâce, 4178.

Abdullah b. Ömer'in naklettiği hadise göre Resûlullah, Benî Nâdir'in yaş hurma ağaçlarını yaktırıştır.¹⁵ Bu olay üzerine Resûlullah'ın şâiri diye ma'nen tercümeyle eklenmiş olan Hassan b. Sâbit şiir yazmıştır. Hadisin lafzına bakıldığında "onların şâiri" ifadesi yer almaktadır. Onların şâiri demekten maksat, şiirin onlar hakkında yazılmış olmasından olabilir. Şâirin, hadisin lafzında da geçtiği gibi gerçekten de Benî Nâdir Yahudilerinden olup mütercim bu görüşünde hatalı olduğu ihtimali de düşünülmektedir. Hurma bahçelerinin yakılması ve ağaçlarının kesilme sebepleri, muhâsara esnasında düşmanın buralara siper etmemesine yöneliktir. Belki de kuşatmanın uzayacağı düşünülmüş ve Benî Nâdir'in maddî yönlerden de zayıflatılması hedeflenmiştir.

5. Hendek Savaşı

Ali b. Ebî Tâlip'ten gelen rivâyet Resûlullah'ın Hendek günü kaçırdığı namazı konu edinmektedir.¹⁸ Kaçırılan namaz olarak rivâyette "Salâtu'l-vusta" şeklinde geçen orta namazın ikinci namazı olduğu aynı bölümde zikredilen rivâyetten anlaşılmaktadır. Râvinin "Salâtu'l Vusta" terkiibini kendisi de ikinci namazı vaktine yorumlamış olabilir. Hadis bazı rivâyetlerde Kureyş müşrikleri, yahudiler ve bir grup düşman tâifesinin Müslümanlarla savaşmak üzere toplanmalarından dolayı hizipler demek olan "Ahzâb Günü" ifadesiyle de geçmektedir.

Müslümanların namazdan alıkonmaları sebebi olarak zikredilen savaşın şiddeti, yoğunluğu ve karşı taraftan gelen ta'cizlerin yanısıra Müslümanların hendek kazmakla meşgul olmaları da bu sebeplere ilave edilebilir. Hendek Savaşı'nın birkaç gün devam etmiş olması bazı günlerde bazı namazların da kazaya bırakılmış olabileceğini düşündürmektedir.

Peygamberin namazı kasten kazaya bırakması da ihtimal dahilindedir. Korku namazı âyetlerinin bu savaştan sonra indiği bilindiğine göre düşmanla meşgûliyet Resûlullah tarafından namazın kazaya bırakılmasına meşrû' bir sebep olarak görülmüş olabilir. Resûlullah'ın namazdan alıkonmaları sebebiyle müşriklere beddua etmesi kendileri nezdinde namazın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Resûlullah'ın savaş esnasında kâfirler aleyhinde dua ettiğini Abdullah b. Ebî Evfâ'dan gelen hadisten öğrenmekteyiz.¹⁶ Müşrikler aleyhinde dua edilmesinin bu savaşla sınırlı olmadığı düşünüldüğünde bunun dua kastının yanında İslâm ordusuna psikolojik destek verme amacına ma'tuf olduğu da zikredilebilir.

6. Kureyza Savaşı

Hicretin 4. yılında gerçekleşen Benî Kureyza Savaşı, bazı rivâyetlerde Ahzâb Gazâ'sı olarak geçmektedir. Bunun sebebi olarak Hendek Savaşı'nı müteâkip Benî Kureyza'nın üzerine gidildiğinden hepsinin bir savaş gibi düşünülmüş olabileceği ihtimali söylenebilir.

Câbir'den rivâyet edilen bir hadisten Resûlullah'ın savaş esnasında düşmanın durumu ve davranışını anlamak için düşman tarafına casus gönderdiği anlaşılmaktadır.¹⁷ Bu olayın sebebi olarak Yahudilerin anlaşmayı bozduklarının Resûlullah'a haber verilmesi ve peygamberin de bu olayı tespit etmek için casus göndermesi zikredilebilir. Resûlullah'ın Kureyza üzerine casus olarak gönderdiği Zübeyr b. Avvâm'ı yücelttiği hadisten çıkarılan diğer bir mâlumattır. Zira hadisin metninde geçen ve dost, peygamber yardımcısı gibi anlamlara gelen "Havâri" kelimesini Zübeyr b. Avvâm'a nispet etmesi bunun açık bir göstergesidir.

Resûlullah'ın Kureyza Savaşı'na merkez üstünde gittiğini Enes b. Mâlik'ten gelen hadisten anlamaktayız.¹⁸ Merkebin özelliklerinin zikredildiği hadis metninden anlaşılanlardan bir diğeri ise Resûlullah'ın alçak gönüllülük yaparak kibirden uzak durmaya çalıştığıdır. Nitekim İbn Mâce'nin bu hadise Kitâbu'z-Zühd bölümünde yer vermesi bu düşünceye yöneliktir. Ayrıca Resûlullah'ın diğer güzel hasletlerinin de zikredildiği metinde kölenin dâvetine icâbet etmesi ifâdesi dikkat çekicidir. Bu davranış,

¹⁵ İbn Mâce, 2843, 2844, 2845. ¹⁸

İbn Mâce, 684, 686.

¹⁶ İbn Mâce, 2769.

¹⁷ İbn Mâce, 122.

¹⁸ İbn Mâce, 4178.

Resûlullah tarafından ziyaret edilen kölenin, sahibi katında belli imtiyazlar kazanabileceği ihtimâlini düşündürmektedir.

Kitâbu'l-Hudûd bölümünde zikri geçen rivâyetten Kureyza esirlerinin bazılarının belli şartlarla salındığı, bazılarının ise öldürüldüğü belirtilmektedir.¹⁹ Hadisi rivâyet eden râvinin "Kurazî" nisbesinden, Kurayza Yahudilerine mensup olduğu ve savaş günü esir düştüğü anlaşılmaktadır. Râvinin o gün serbest bırakılan esirlerden olup; daha sonra Müslüman olduğu anlaşılan diğer mâlumatlardandır.

Esirlerin öldürülme sebebi olarak zikredilen ergenlik çağına girmelerini tespit etmek güç olduğundan ve kâfirlerin yalan beyan verme ihtimalinden dolayı kâfir çocuklarının avret yeri tüylerinin bitmesi ergenlik çağına varmalarının alâmeti olarak kabul edilmiştir.

7. Benî Müstalik Gazvesi

Hız. Âişe'nin bir yolculuk sırasında gerdanlığının kaybolduğunu kendisinin rivâyet ettiği hadisten öğrenmekteyiz.²⁰ Bu yolculuğun Benî Müstalik savaşına veya Zatür'-r-Rika Savaşı'na ait olduğu hususunda ihtilaf vardır. Rivâyeti incelediğimizde kendisinin sebebiyle teyemmüm âyeti nâzil olan Hız. Âişe övülmüş, kendisine dualar edilmiştir. Hadisin bu kısmından bu gerdanlığın İfk hâdisesinde kaybettiği gerdanlık dışında ikinci bir gerdanlık olduğu anlaşılmaktadır. Zira ifk hâdisesinde kendisine temkinli yaklaşılmış, iftirâlara boyun eğdirilmiştir. Sonuç olarak gerdanlığın bir defa Zatür'-Rika savaşında, bir defa da Benî Müstalik Savaşı'nda olmak üzere iki defa kaybolduğu görüşü kuvvet kazanmaktadır.

8. Hayber Savaşı

Resûlullah, Hayber Savaşı'nda orduyu at ve yabani eşek eti yemekten men' etmemiştir.²¹ Fakat ilgili rivâyetlere bütüncül olarak baktığımızda orduya evcil eşek etini yasaklamış;²² bu etin konulduğu kapların dökülmesini²⁶ emir buyurmuşlardır. At ve yabani eşeğin yenilmesi ordunun kalabalık olduğuna ve yanlarında yeteri kadar yiyecek maddelerinin bulunmadığına delâlet edebilir. Çünkü bunların binek hayvanı olması ordu için her zaman lâzım olduklarını ortaya koymaktadır. Resûlullah'ın evcil eşeği yasaklaması ise bu hayvanların, ordunun ihtiyacını gidermede diğerlerine oranla daha kullanışlı olduğundanır. Yâhut Resûlullah'ın söylemlerinde yer, zaman ve durumlara dikkat edip ona göre bu hayvanların etinin yenilip, yenilemeyeceği konusunda hükümde bulunduğu düşünülebilir.

Resûlullah'ın Hayber günü Hız. Ali'nin gözlerini tükürükle iyileştirdiğini ve ordunun sancağını kendisine teslim ettiğini Abdurrahman b. Ebî Leylâ'dan öğrenmekteyiz.²³ Tükürükle Hız. Ali'nin gözlerinin iyileştirildiği kısmının zikredilmesi, Resûlullah'ın birçok mûcizeleri bilinen diğer peygamberlerden üstün olduğunu kanıtlama amacına ma'tuftur. Dolayısıyla bu kısmın rivâyete sonradan eklendiği ihtimâli mümkündür. Bu konuda söylenebilecek diğer bir şey ise Resûlullah'ın o dönemki tedâvi şartlarıyla Hız. Ali'nin gözlerini iyileştirdiği fakat kendisinden her an bir mûcize bekleyen sahabilerin bunu farklı anlayıp, farklı şekilde lanse ettikleridir.

Hız. Ali'ye sancağın teslim edilmesi, onun Resûlullah tarafından övgüye mazhar kılındığını göstermektedir. Hız. Ali'nin seçilmesindeki etken güçlü kuvvetli olmasından kaynaklanabileceği gibi, onun gücüyle düşmana karşı psikolojik üstünden sağlanabileceğinden de kaynaklanabilir. Hız. Ali'nin savaş sırasında Resûlullah'ın huzuruna çağrılması, kendisine sancağın sonradan teslim edildiğini çağrıştırmaktadır. Bu durumdan kuşatmanın uzadığı anlaşılmaktadır.

Sa'd b. Ebî Vakkâs'ın rivâyetine göre, Resûlullah, Mûsa için Hârûn ne ise kendisi içinde Hız. Ali'nin aynı konumda bulunduğunu belirtmiştir.²⁴ Bu Resûlullah tarafından diğer sahabilere de övgü

¹⁹ İbn Mâce, 2841, 2842.

²⁰ İbn Mâce, 565.

²¹ İbn Mâce, 3190, 3191.

²² İbn Mâce, 3192, 3193, 3194, 3195, 3196.

²⁶ İbn Mâce, 3192, 3195.

²³ İbn Mâce, 115, 117, 121.

²⁴ İbn Mâce, 115, 121.

amacıyla söylenmiş sözlerdendir. Resûlullah'ın peygamber tâbirini kullanmayıp, bu tâbirin Hz. Ali taraflarınca hadisin metnine sonradan eklendiği de düşünülebilir.

Resûlullah, Hayber Savaşı'nda ölen Kerkere isimli bir adamın cenâze namazını ganîmetten mal çaldığı sebebiyle kılmamıştır.²⁵ Bunu sahabilere beyân buyurması kendisinin bu olaydan haberdâr olduğunu göstermiştir. Resûlullah'ın Huneyn Savaşı'nda orduyu ganîmet hırsızlığı konusunda uyardığı rivâyet²⁶, bu savaş içinde söylenmiş olabilir.

Resûlullah'ın ganîmet taksiminde binek hayvanları için iki kat pay tahsis ettiği Abdullah b. Ömer'in rivâyetinden anlaşılmaktadır.²⁷ Bu rivâyet, binek hayvanlarının savaşlarda ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bineğin sahibinin hayvanın büyümesi ve gelişmesi için maddi gücünü harcaması, bu dağılımın sebeplerinden sayılabilir.

Hayber dönüşü ordunun başında nöbetçi olarak bırakılan Bilâl-i Habeşî dâhil bütün ordunun uyduğunu Ebû Hureyre'den gelen rivâyetten öğrenmekteyiz.²⁸ Bu hâdiseden anlaşılan kuşatmanın uzun sürüp, ordunun yorgun düştüğüdür. İslâm ordusunun artık düşmandan emin hâle gelmesi, bu kadar rahat hareket etmelerinin bir göstergesi sayılabilir.

9. Mute Savaşı

Abdullah b. Câfer ve Esmâ b. Umeys Mute Savaşı'nda Câfer b. Ebî Tâlib'in şehid edildiğini bize haber vermektedir.²⁹ Ayrıca hadis, ölünün ev halkının ölüm üzüntüsü ile meşgul oldukları için onlara yemek yapılmasının gerekliliğine delâlet ediyor. Bu uygulamanın câhiliyye araplarından gelen bir âdet olduğu da düşünülebilir. Bu uygulama bir incelik taşımasının yanısıra ölünün ev halkının acısını paylaşma olarak değerlendirilebilir.

10. Mekke'nin Fethi

İbn Mace'nin süneninde yer alan Mekke'nin Fethi ile ilgili rivâyetler incelendiğinde rivâyetlerinin konusunun genel olarak Resûlullah'ın savaş esnasındaki giyiniş tarzı ile verdiği hutbe olduğu görülmektedir.

Ebü'd-Derda bize Resûlullah ile beraber çok sıcak bir günde çıktığı yolculuğu anlatmaktadır.³⁴ Bu yolculuğun bir savaş yolculuğu olduğu belirtilip; Mekke'nin Fethi veya Bedir Savaşı yolculuğu olması ihtimal dâhilinde düşünülmüştür. Ebü'd-Derda'nın Bedir Savaşı'ndan sonra Müslüman olduğu bilindiğine göre bu yolculuğun Mekke'nin Fethi yolculuğu olması daha muhtemeldir. Sıcakın şiddetinden oldukça rahatsız olduğu anlaşılan Resûlullah'ın, Mekke'nin veya Bedir kuyularının Medine'ye göre konumları göz önüne getirildiğinde, Mekke'nin fethi yolculuğunda bulunduğu ihtimali güç kazanır.

Resûlullah'ın Mekke'nin Fethi için şehre saçları dört kez örülmüş³⁰, başında uçları omuzların arasına sarkıtılmış siyah bir sarık³¹, siyah bayrak ve beyaz bir sancakla girdiği³² rivâyetler vâsıtasıyla anlaşılmaktadır.

Enes b. Mâlik'in naklettiği hadisten Resûlullah'ın şehre girdiğinde başında miğfer bulunduğunu öğrenmekteyiz.³³ Başında sarık bulunduğu belirtilen hadis ile bu hadis arasında bir çelişki varmış gibi gözükür. Fakat miğferin sarık altında veya üstünde olmuş olması ya da Mekke'ye girdiğinde başında miğfer bulunup sonra miğferi çıkarıp, siyah sarık giymiş olması muhtemeldir. Enes b. Mâlik'ten rivâyet

²⁵ İbn Mâce, 2848,2849, 2850.

²⁶ İbn Mâce, 2848.

²⁷ İbn Mâce, 2854.

²⁸ İbn Mâce, 697, 698.

²⁹ İbn Mâce, 1610, 1611.

³⁴ İbn Mâce, 1663.

³⁰ İbn Mâce, 3631.

³¹ İbn Mâce, 2821, 2822, 3585, 3586, 3587.

³² İbn Mâce, 2817, 2818, 2821, 2822.

³³ İbn Mâce, 2805.

edilen hadis ayrıca savaş için azami tedbir almanın önemine işaret etmekle birlikte, Resûlullah'ın tevekkül anlayışını da ortaya koymaktadır.

Hız. Ebû Bekir'in babasının Mekke'nin fethi günü Resûlullah'ın huzuruna getirildiği nakledilen hadisten³⁴, Hız. Ebû Bekir'in babasının o gün Müslüman olduğunu anlayabilmekteyiz. Zira kullanılan fiilin meçhul olması bu işin başkaları tarafından yapıldığını, yani Resûlullah'ın huzuruna başkaları tarafından getirildiğini göstermektedir. Halbuki Müslüman için bu tâbiri kullanmak muhal sayılmaktadır.

Resûlullah'ın fetih günü namazlarını tek abdestle kıldığını öğrendiğimiz hadis³⁵, o güne mahsus olan bu değişikliğin ya ordunun yanında yeteri kadar su bulunmadığı ya da Resûlullah'ın bu davranışı sehven yaptığını düşündürmektedir.

Ümmü Hânî'nin rivayet ettiği hadis Resûlullah'ın fetih günü kuşluk namazı kıldığını beyan etmektedir.³⁶ Bu namazın fetih namazı olduğu söylenmişse de bu görüş, hadis metninde yer alan "Duha" kelimesinden dolayı zayıf sayılmıştır.

Resûlullah'ın namaz esnasında ayakkabılarını sol tarafına bırakması bize nakledilen başka bir rivâyettir. Bu rivâyetten Resûlullah'ın namazı bizzat kendisinin kıldığı ya da kendisi kıldırmasa bile sol tarafında kimsenin bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Abdullah b. Ömer, peygamberin kâbe merdiveni üzerinde ayağa kalkarak hutbe îrad ettiğini rivâyet etmektedir.³⁷ Bu rivâyetten sikâye ve sidâne görevlerinin eski sahiplerine verildiğini öğrenmekteyiz. Resûlullah'ın bu görevleri eski sahiplerinde bırakması, yeni Müslüman olmuş olanların kalplerini İslâm'a ısındırma amacına yönelik olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca fethin gerçekleştiği de bu hadisten anlaşılan bir başka mâlumattır. Diğer rivâyetler bir bağlamda ele alındığında Resûlullah'ın verdiği hutbeden İslâm'ın birçok fikhî hükmünün o gün konulduğu görülmektedir.

Resûlullah'ın fetih yılı, Mekke'de kaldığı süre konusunda ihtilafli hadisler olduğu rivâyetler ele alındığında ortaya çıkmaktadır.³⁸ Bu sürenin on dokuz gün olduğunu söyleyenler giriş ve çıkış sürelerini saymamışlardır. Abdullah b. Abbas'tan nakledilen bu sürenin on beş gün olduğu görüşüne ise asıl sürenin on yedi gün üzerinden hesaplanıp; giriş ve çıkış sürelerini bu sayıdan düşmeleri üzerine kalan gün sayısının on beş olduğu şeklinde îzah getirilebilir.

11. Huneyn Savaşı

Huneyn Savaşı ile ilgili rivâyetler gözden geçirildiğinde, rivâyetlerin ganîmetler ve ganîmet dağıtımı sırasında yaşanan olaylar üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ganîmetlerin bu kadar mevzubahis edilmesinden anlaşılan bu savaşta yüklü miktarda ganîmet ele geçirilmiştir.

Resûlullah, Huneyn Savaşı'na giderken sahabilerin birinden borç almış savaş dönüşünde bu borcu tam olarak kendisine ödemiştir.⁴⁴ Bu hadisten Resûlullah'ın maddî durumunun pek iyi olmadığı, kendisinin de bir takım şeylere ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca rivâyette kastedilen yolculuğun savaş yolculuğu olması, borç alınan malın binek hayvanı olması ihtimalini yükseltmektedir. Seleme b. Ekva ve Semüre b. Cündeb 'in aktardıkları hadisten müslüman mücâhidin öldürdüğü düşmanın üzerinde ve beraberinde bulunan eşyanın ganîmet malına dâhil edilmeyip, öldüren mücâhide verildiği öğrenilmektedir.³⁹ Hadis metninde yer alan "Seleb" kelimesi, savaşan kimsenin beraberinde bulunan giyecek, silah ve diğer eşyalar anlamına gelmektedir. İlgili hadislerden Resûlullah'ın da Huneyn günü

³⁴ İbn Mâce, 3624.

³⁵ İbn Mâce, 510.

³⁶ İbn Mâce, 1831.

³⁷ İbn Mâce, 2627, 2628, 2736.

³⁸ İbn Mâce, 1075, 1076.

⁴⁴ İbn Mâce, 2424.

³⁹ İbn Mâce, 2836, 2837, 2838.

seleb hakkında faydalandığını dolayısıyla Huneyn Savaşı sırasında bir kâfiri öldürdüğü anlaşılmaktadır.⁴⁰

Huneyn ve Hevâzin Savaşı'nın ganîmet taksimi sırasında cereyân etmiş bir olayı Câbir b. Abdillâh bize aktarmaktadır. Bir adam taksim sırasında Resûlullah'ı küstahça adaletsizlikle ithâm etmiş;⁴⁷ bu sözleri üzerine Hz. Ömer tarafından öldürülmek istenmiştir. Resûlullah onun öldürülmesine izin vermemiştir. Resûlullah'ın izin vermeme sebeplerinden biri bu gibi kişilerin sayısının çok olmasıyla bağlantılı olabilir. Ayrıca görünüşte müslüman olan bir kimsenin öldürülmesi halkın İslâm dinine girmesini engelleyeceğinden dolayı, bu isteğe kendisi tarafından cevaz verilmemiştir.

Seleme b. Ekva, Hz. Ebû Bekir'in Arapların en güzellerinden bir genç kızı kendisine ganîmet olarak verdiğini bildirmektedir.⁴¹ Üzerinde bir kürk olduğu anlaşılan bu kızın, elbisesini hiç açmadığını nakleden sahâbi, muhtemelen bu sözlerle ona hiç yaklaşmadığını yani onunla cinsel ilişkide bulunmadığını kastetmiş olmalıdır. Resûlullah'ın Mekke'de esir tutulan müslümanları serbest bıraktırmak amacıyla fidye olarak kullanmak istediği bu kızı, sahâbinin Resûlullah'a vermesi, ganîmet paylarının yönetiminde ve işleyişinde de peygamberin tek hâkimiyet kaynağı olduğunu göstermektedir.

Resûlullah, Huneyn ganîmetlerinin taksimi sırasında ganîmet malından çalmamaları konusunda sahâbileri uyarmıştır.⁴⁹ Resûlullah'ın bu uyarıyı yapmasında böyle bir olaya veya girişime şahid olmuş olması muhtemeldir. Nitekim ortada bir şey yok iken sahâbileri zan altında bırakacak sözleri sarf etmek Resûlullah hakkında düşünülemez.

12. Tebük Savaşı

Muâz b. Cebel'den gelen rivâyete göre Resûlullah Tebük Seferi yolculuğunda namazları cem etmiştir.⁴² Muğîre b. Şu'be'den gelen hadise göreyse Resûlullah savaş yolculuğu sırasında ordunun gerisinde kalmış, namaz vakti girince namazı Abdurrahman b. Avf kıldırmasıdır.⁴³

Savaş yolculuğuna dâir geçen rivâyetlerden bir diğeri de Resûlullah'ın ashâbından iki kişinin yolculuk esnasında kavga edip konuyu Resûlullah'a taşımalarıdır.⁴⁴

Câbir b. Abdillâh'tan gelen bir hadise göre ise Resûlullah, Câbir'in devesini satın almak istemiş ve devenin fiyatını yirmi dinara varıncaya dek birer birer artırmıştır.⁴⁵ Bu olayın hangi savaşta vukû' bulduğuna dâir farklı görüşler bulunmaktadır. Hadisin Buhârî'deki rivâyetine baktığımızda olayın Tebük Savaşı'nda olduğu anlaşılırken, Müslim'deki rivâyete göreyse Mekke'nin Fetih Savaşı kastedilmiştir. Tebük Savaşı'nda ticaret yapıldığına dair bir diğeri rivâyette Hârice b. Zeyd'den nakledilmiştir. Rivâyetinde savaş esnasında rice b. ZeydHâ⁴⁶ Resûlullah ile beraberken ticaret yaptığını ve Resûlullah'ın kendisini bu işten men'etmediğini belirtmiştir.

Avf b. Mâlik'ten gelen bir hadise göre Resûlullah'ın Tebük Seferi'nde deriden bir çadıra sahip olduğu anlaşılmaktadır.ırın niteliği hakkında çadıra Çad⁴⁷ Resûlullah tarafından çağrılan Avf'ın, vücûdunun tamamıyla girip girmeyeceğine dair sorduğu soru bir dayanak olabilir. Nitekim sorulan bu soru çadırın çok küçük olduğu yahut bu sorunun

latîfe veya saygıdan dolayı sorulduğu izlenimini vermektedir. Çadırın içinde Resûlullah'ın hanımlarının veya kızının da bulunduğu düşünülebilir.

⁴⁰ İbn Mâce, 2837.

⁴⁷ İbn Mâce, 172.

⁴¹ İbn Mâce, 2846.

⁴⁹ İbn Mâce, 2850.

⁴² İbn Mâce, 1070.

⁴³ İbn Mâce, 548, 1236.

⁴⁴ İbn Mâce, 2656, 2657.

⁴⁵ İbn Mâce, 2205.

⁴⁶ İbn Mâce, 2823.

⁴⁷ İbn Mâce, 4042.

Tebük Savaşı'na bütün sahabilerin katılmadığını, bazı sahabilerin mazaretleri nedeniyle Medine'de kaldığını savaş dönüşünde Resûlullah'ın kendisine sorulan bir soruya verdiği cevaptan anlamaktayız.zaret olarak Hadisin metninde ma⁴⁸ "Özr" kelimesi için kaynaklara bakıldığında bu mazaretin hastalık veya güçsüzlükten kaynaklanabileceği gibi mâli sıkıntıdan dolayı da kaynaklanabileceği diğer rivâyetlere bakıldığında anlaşılmaktadır

SONUÇ

Hız. Peygamber'in savaşları ile ilgili yaptığımız bu çalışma sonunda, çalışma konumuzla ilgili bazı problemler giderilmiş, olaylara daha geniş bir açıdan yaklaşmamız gerektiği öğrenilmiştir. Ayrıca çalışma savaşlara sınırlı olmayıp tüm kitap gözden geçirildiğinden; yeni yeni problemlerle karşılaşmış, bu problemlerin üstesinden gelmek için daha fazla araştırma ve okuma yapmamız gerektiği anlaşılmıştır. Arap kültürünü bir bütün olarak gözleme şansı bulduğumuz bu çalışma, eski bilgilerimizin sorgulanmasına ve olaylara daha temkinli ve akademik açıdan yaklaşmamız gerektiğini telkin etmiştir. Çalışma kaynağı olarak incelenen İbn Mâce'nin sünen kitabı ahkâm hadislerini konu edindiğinden çalışma esnasında bazı problemlerle karşı karşıya kalınmıştır. Ahkâm hadisleri konu edinen bu kitapta bazı savaş rivâyetlerinin, diğer savaşlardan daha fazla olduğunu ve bunun da savaşın fikhî boyutta ifade ettiğiyile doğru orantıda bulunduğunu görmekteyiz. Örneğin Tebük Seferi'yle ilgili rivâyetleri incelediğimizde rivâyetlerin sayısının Bedir Savaşı'yla ilgili geçen rivâyetlerden fazla olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeninin Tebük Seferi'nin Müslümanlar için adeta bir imtihan olup; birçok fikhî hükmün bu savaştan çıkarılmasıyla incelenen kitabın sünen türü eser olması arasında bir bağlantı olduğu düşünülmektedir. Türkçe kaynak olarak incelediğimiz Haydar Hatipoğlu'nun İbn Mâce Tercümesi ve Şerhi adlı eserine Arapça-Türkçe karşılaştırması yaparak baktığımızda, bazı tercümelerin çok genel olarak yapıldığını sınırlı dil bilgimize dayanarak söyleyebiliriz.

⁴⁸ İbn Mâce, 2764, 2765.